

Psalm 22 - De psalm van koningin Esther en koning Jezus

Israël viert binnenkort het Poerimfeest, waarbij de gebeurtenissen uit het boek Esther centraal staan, en de kerk bevindt zich in de Lijdenstijd of Veertigdagentijd. Opvallend is dat in beide tradities Psalm 22 een centrale rol inneemt. Een Psalm, waarvan we een gedeelte hieronder willen overdenken, aan de hand van Joodse uitleggers.

Esther en Jezus

Psalm 22 wordt in de christelijke traditie vaak in verband gebracht met de Here Jezus, die er uit citeert: "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten" (vers 2). Jezus citeert deze woorden op het cruciale moment, wanneer Hij als "Koning der Joden" aan het kruis hangt, en zijn volk daar redt van zonde en dood. Zijn woorden drukken een diep gevoel van Godverlatenheid uit. Hij wil zijn volk redden, maar ervaart Gods nabijheid op dat moment niet meer.

Het is heel goed mogelijk dat Jezus, die Jood was en zeer goed thuis in de Joodse traditie (Luk.2:46,47), zich op dit moment vereenzelvigde met de "koningin der Joden", die indertijd – óók op een cruciaal moment, óók moederziel alleen – het opnam tegen Haman en de zijnen, om haar Joodse volksgenoten te redden van een wisse dood. Ook zij legde haar leven in de waagschaal ("Kom ik om, dan kom ik om", Esther 4:16), door ongevraagd koning Ahasveros te benaderen, teneinde haar volk te redden. Onderweg naar de troonzaal van Ahasveros zou Esther, volgens de Joodse traditie, terwijl haar angst en gevoel er alleen voor te staan toenam, ook deze woorden van Psalm 22 hebben gebeden: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?'

Psalm 22: opgedragen aan Esther

Rabbijnen stellen dat David, die door de heilige Geest de ballingschap en de daaruit voortkomende gebeurtenissen reeds voorzag, deze Psalm aan Esther had opgedragen. In haar leven, met name in de cruciale rol die zij zou spelen, zou de Psalm haar vervulling vinden. Zo legt de Talmoed een verband met een belangrijke episode uit het leven van David.¹ Toen David namelijk op de vlucht was voor Absalom, werd hij bespot door de Benjaminit Simeï. Tegen de raad van zijn soldaten in, liet David hem in leven (2 Sam. 16: 5-13), en wel, zo stellen de uitleggers, omdat hij voorzag dat het nageslacht van Simeï eens een cruciale rol zou spelen in de redding van het Joodse volk. De schrijver van het boek Esther wijst hier in ieder geval wel op, wanneer hij Mordechaï nadrukkelijk omschrijft als Benjaminit, de zoon (in de zin van: nakomeling) van Simeï (Esther 2:5). Ook in Psalm 22 zelf is er een subtiele aanwijzing te vinden voor Davids verwijzing naar de tijd van Esther. In vers 24b komt Mordechaï namelijk op verborgen wijze ter sprake. Er staat: 'ducht Hem, alle zaad van Israel'. 'Zaad van Israel', zo wordt gesteld, kan alleen maar duiden op de stam Benjamin, aangezien Benjamin de enige zoon van Jakob was, die geboren werd ná zijn worsteling met de engel, waarbij hij de naam 'Israel' kreeg (Gen.33:7).² Daarbij komt, dat Benjamin de enige stam was die niet meeboog voor Esau,

¹ Talmoed Bavli, Megilla 12b, 13a.

² Tehillim, p.281.

omdat deze ten tijde van de ontmoeting tussen Jakob en Esau nog niet geboren was. Geheel in dit spoor wenste Mordechai, de Benjaminit, niet te buigen voor Haman, de nakomeling van Esau.³

Psalm 22 – de Godverlatenheid

Aan de hand van enkele verzen uit Psalm 22 willen wij nu bezien hoezeer deze Psalm inderdaad een lijfpsalm van koningin Esther geweest kan zijn. Volgens de traditie zet de Psalm in met het moment dat Esther zich in “het hol van de leeuw” waagt, door zich ongevraagd aan te dienen bij koning Ahasveros. Zoals hierboven reeds gezegd, uitte Esther, vanuit haar gevoel van Godverlatenheid, haar klacht met de woorden van Ps.22:2. Maar vanwaar kwam die Godverlatenheid? De Talmoed leert dat de koninklijke waardigheid waarmee Esther bekleed was op de dag dat zij Ahasveros naderde (Eshter 5:1) duidt op de heilige Geest, waarmee zij bekleed was.⁴ Echter, de Geest verliet haar, zodra Esther de centrale ruimte van Ahasveros’ paleis betrad, waar de afgodsbeelden stonden. Omdat de heilige Geest niet in een aan afgoden gewijde ruimte kan vertoeven, week Hij op dat moment van haar. Dat maakte, dat Esther zich van God verlaten voelde.⁵ Zij betrad een ruimte waar God niet kon komen. Hiermee zijn we mijns inziens overigens bij een sleutel tot de vraag naar het lijden van Israel in onze wereld. Doet deze uitleg niet vermoeden dat, evenals Esther (“vrouwe Israel”) Israel namens God geroepen en geplaatst is op onze aarde, waar afgodendienst hoogtij viert. Op zulke plaatsen kan God soms niet anders dan terugwijken, en lijkt Israel alleen te staan. En dan komt het erop aan: zal Israel trouw blijven aan haar roeping (‘kome wat komt’), om ‘zonder God namens God’ Hem te vertegenwoordigen? We mogen diep dankbaar en vol respect zijn voor al die momenten in de geschiedenis waarop het Joodse volk God en zichzelf trouw is gebleven, terwijl Gods redding niet ervaren werd... Esthers/Israels vraag was ook, en op geheel eigen wijze, de vraag voor de ‘koning der Joden’ Jezus: zou Hij in zijn Godverlatenheid (aangezien Hij nu tot zonde gemaakt was, en God dus wel moest terugwijken) God erbij roepen, door af te komen van het kruis (en dus weer een Godgewijde ruimte te betreden, waar God ook kon komen), of zou Hij het ‘zonder God namens God’ uithouden ter wille van zijn roeping en reddingswerk?

Psalm 22 – een in God geborgen weeskind

De klacht van de Godverlatenheid staat in schril contrast tot het besef hoe het vroeger was. In vers 10 en 11 van de Psalm beschrijft Esther immers hoe dichtbij God vroeger was! God vulde haar leven, daar waar haar ouders ontbraken. Uit Esther 2:7 weten we dat Esther wees was. De Talmoed leidt af, dat haar vader stierf na Esthers conceptie en voor haar bevalling, terwijl haar moeder stierf rond haar bevalling.⁶ Die gedachte wordt bevestigd in Ps.22:10, waar staat: ‘U toch hebt mij uit de moederschoot getrokken?’⁷ God zelf moest Esther uit de moederschoot ‘verlossen’ en verzorgen, daar waar een vader ontbrak. Het was Mordechai, een mens van Godswege, die Esther ontving, die de zorgende rol op zich nam. Ook vers 11 (“Op U ben ik geworpen, van de baarmoeder af”) duidt erop dat het God was die Esther opving in haar kwetsbaarheid als boreling zonder ouders. Normaal wordt een pasgeboren baby immers met een zwaai op de buik van de moeder ‘geworpen’ (gelegd),

³ Ibid.

⁴ Talmoed Bavli, Megilla 15a.

⁵ Tehillim, p.271.

⁶ Talmoed Bavli, Megilla 13a.

⁷ Tehillim, p.274.

waar deze op haar zachtheid landt en direkt omringt wordt met warmte, zorg en voeding. Dat Esther op God wordt 'geworpen', duidt erop hoe goed ze het bij Hem had, juist in haar kwetsbaarheid. Om weer een parallel met het leven van Jezus te trekken: de evangelist Johannes vermeldt dat Jezus de 'eniggeboren Zoon is, die rust aan de boezem van de Vader' (Joh.1:18), en roept zo herinneringen op aan Esther, die zich, net als Jezus, direkt na haar geboorte ook zo intiem door God omgeven wist. Overigens geeft de grote Joodse uitlegger Rashi een vergelijkbare uitleg bij de tekst uit Jesaja 46:3, sprekend over de geboorte van het Joodse volk als geheel. Ook Israel is vanaf haar ontstaan op God aangewezen geweest, en door zijn zorg omringd: 'Hoort naar Mij, huis van Jakob en geheel het overblijfsel van het huis Israël, die door Mij gedragen zijt van moeders lijf aan, opgenomen van de moederschoot aan'.⁸

De rol van Mordechai

Het zou boeiend zijn de gehele Psalm te verkennen, met het oog op lijnen naar Esther en de Here Jezus, maar dat past niet in het bestek van dit artikel. Wel willen we nog stilstaan bij de figuur van Mordechai, in wie Esther zoveel goeds heeft ervaren. Mordechai, die haar bij haar geboorte opving, en haar daarin iets van God zélf deed voelen! Wie was Mordechai? Het centrale gegeven is, dat hij afkomstig was uit het land Israel. Kennelijk komen daar van oorsprong de mensen vandaan (of ze zijn ingelijfd ín Israel), die écht iets van God laten zien en voelen. Mensen, trouw aan de Tora. Zoals die Ene, Jezus van Nazareth, de koning van de Joden die, evenals Mordechai, 'buigt voor geen dove wereldmacht', maar 'Gods geboden beluisterd heeft en wel geacht'.⁹ Volgens Ezra 2:2 en Nehemia 7:7 behoorde Mordechai tot de groep ballingen die weer terugkeerde naar Israel (de Talmoed identificeert de hier genoemde Mordechai met de Mordechai uit het boek Esther).¹⁰ Zijn verblijf in Israel schijnt echter van niet al te lange duur te zijn geweest, aangezien hij ten tijde van Esther nabij het hof van Ahasveros blijkt te vertoeven. Hij zal mogelijk behoord hebben bij een delegatie die, toen de herbouw van de tempel stil kwam te liggen, naar het Perzische rijk terugkeerde, om de steun van de koning te vragen voor de herbouw van de tempel. In ieder geval is hij een man die ten tijde van Esther weer (tijdelijk) leeft bij het hof van koning Ahasveros. Hier heeft hij dus mogelijk een belangrijke rol vervuld in het stimuleren van de herbouw van de tempel, maar, en dat staat vast, ook een sleutelrol vervuld bij de redding van het Joodse volk. Hij was het immers die Esther aanzette om niet zwijgend toe te zien bij de dreiging tot vernietiging van het Joodse volk (Esther 4:14), maar 'lev' te hebben door persoonlijk op te komen voor haar volk, ook al was dit een uitermate spannende en gevaarlijke zaak. Ook hier lijkt Mordechai weer naar God zélf heen te wijzen (evenals bij de vader-cq. moederrol die hij t.o.v. Esther vervulde): immers, toen Jezus worstelde met de vraag of de drinkbeker van het kruis Hem voorbij zou mogen gaan, was het óók die Ander die Hem duidelijk maakte dat Hij moest gaan. Voor Jezus was het toen genoeg, te weten dat God dit van Hem vroeg, en Hij kon zijn weg, tot redding voor Israel en allen in dit volk ingelijfd, gaan. Voor Esther was het, na haar gesprek met Mordechai, eveneens genoeg, en zij kon haar weg gaan, die tot redding zou zijn voor het Joodse volk.

Dankbaarheid

⁸ http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/15977/showrashi/true

⁹ Uit: Gezang 166:1 van het Liedboek voor de Kerken.

¹⁰ Talmoed Bavli, Megilla 16b.

Wij mogen dankbaar zijn dat David deze Psalm 22 gedicht heeft. De Psalm waarin Esther zich herkende. Waarin de Here Jezus zich herkende. Beiden mochten zij een sleutelrol vervullen in de redding van Israel. De koningin en de koning der Joden. Zij wisten zich van God verlaten. En tegelijk wisten zij: wat wij doen wordt door God gesteund. De redding van Israel, Gods oogappel, uit de dreiging van de haat, de dood. En, niet in de laatste plaats, zoals Jezus heeft gedaan: uit de zonde. Beiden staan zij in voor hun volk. Uit liefde. De liefde van een Vader, aan wiens borst gerust mag worden. Want zó eindigt Psalm 22, waarvan de 2e helft één grote lofzang is: "Hij heeft zijn aangezicht niet voor de ellendige verborgen, maar gehoord, toen hij tot Hem riep." (vers 25b).

Laten ook wij zo in gebed, woord en daad instaan voor Israel, wetend dat de God van Israel in zijn geliefde Zoon Jezus Christus ook voor ons heeft willen instaan.

Ds. G.A. Trouwborst

Ds. G.A. Trouwborst (36) is predikant van de Hervormde gemeente Nieuwleusen (wijk Zuid)

Literatuur:

Talmoed Bavli (The Schottenstein Edition). Tractate Megillah. The Artscroll Series. New York. Mesorah Publications, Ltd. 2007

Tehillim – Psalms/A new translation with a commentary anthologized from talmudic, midrashic and rabbinic sources. Psalms 1-72. Artscroll Tanach Series. New York. Mesorah Publications, Ltd. Rabbis Nosson Scherman/Meir Zlotowitz, General Editors. 2002